

Concepció del pati

Al nostre país, la majoria de patis de les escoles responen a una concepció tradicional de l'educació: un espai per a l'estona de l'esbarjo i per a la pràctica de l'esport. Entenent, per tant, que l'educació només s'imparteix a l'interior de l'escola (Cols & Fernández, 2016).

En altres països...

Altres societats com per exemple l'anglesa ens porten la davantera en identificar el pati com a espai educatiu de primer ordre i en debatre i potenciar experiències de transformació i millora dels patis dins el procés educatiu, i on el límit imaginari entre l'aula i el pati es difumina (Marín et al., 2009). La recerca feta al Regne Unit ens parla d'una concepció del joc al pati com una activitat clau per augmentar les competències socials dels nens i nenes, la capacitat de treball en grup, la concentració i la higiene mental, i, en conseqüència, capaç de reduir l'assetjament escolar en etapes posteriors, així com reduir l'estrès (Marín et al., 2009).

En altres països...

De fet, altres països, molt més freds que el nostre trobem aules que es perllonguen en el pati, com per exemple Noruega, on tenen una gran tradició a aprofitar la natura com a espai d'oci i font de llibertat (Farstad, 2005).

“Al kindergarten Hval Gaard, de Noruega, ens centrem en la natura i l'espai exterior. Els infants, de quatre i cinc anys, estan sempre a l'exterior, faci o no mal temps. A Noruega tenim una dita: «El mal temps no existeix, només hi ha roba inadequada”. Com a “campaments base” els infants tenen una espècie de cabana sense electricitat, però amb fogueres. També tenen una barca que poden usar per acostar-se a les petites illes del voltant, on no es pot arribar de cap altra manera. També tenim un parell d'autobusos petits que fem servir per dur els infants al camp, una mica més lluny que l'escola. Però l'espai natural més important per als infants se situa just en els petits boscs propers a l'escola, dels quals coneixen cada roca i cada arbre [...]. [La natura] no té parets ni regulacions que ens tanquin en un espai clos, de manera que els infants no han de cridar ni lluitar per aconseguir una mica d'espai o d'atenció per part dels adults. A l'exterior, tampoc necessitem massa joguines. La natura ens ofereix quasi tot el que necessitem. Els infants experimenten i aprenen a utilitzar els arbres, l'aigua, les flors, la neu, el gel... Estimulen la seva curiositat. Observem que els infants aprenen que la cooperació amb els altres és vital, especialment per resoldre els diferents problemes o les tasques que se'ls encarreguen durant el dia. Els ensenyem a usar eines simples, com ara ganivets i serres, o com encendre un foc, per exemple. [...] Els mostrem com usar els recursos naturals, [...] què es pot menjar, com construir cabanes petites o com recollir llenya [...] Els infants que passen tot el dia a l'exterior estan més sans (Farstad, 2005)”.

En altres èpoques...

Grans referents de diferents èpoques ens parlen del benefici d'apropar els infants a la natura, com per exemple: Rousseau, Pestalozzi o Montessori. També tenim referents a casa nostra, com va ser Rosa Sensat, la mestra que creà la primera Escola de Bosc a Barcelona, una escola que feia la majoria de les classes a l'aire lliure, i l'expressió corporal i la música hi tenien un paper força important (Cols & Fernández, 2016).

En aquesta època, principis del S. XX, els jardins eren utilitzats com a instrument pedagògic, fet que permetia complir una sèrie de funcions de gran importància en l'educació escolar, podent-ne destacar, per exemple (Subirats & Tomé, 2007):

- . El coneixement de la natura, posant en contacte l'alumnat amb arbres, plantes, flors..., que podien ser estudiades “in situ”, i seguint les variacions estacionals.
- . L'aprenentatge de la responsabilitat, tenint cura de diverses zones del jardí podia ser una responsabilitat que es delegava en determinats grups – classe o alumnes.
- . L'aprenentatge estètic, ja que el tractament del jardí, la combinació de colors, textures, alçada de les plantes..., permetia una educació de la sensibilitat diferent de la que proporcionen altres activitats escolars.
- . Com a espai d'esbarjo, el jardí, més complex que el pati arbrat, presentava l'avantatge d'estar construït en diferents desnivells, amb una sèrie de racons que permetien la formació de diversos grups, asseure's a jugar en espais de caràcter més protegit i més íntim, diversificar els espais...

Evolució dels patis

Amb el pas dels anys, l'evolució del pati de jocs, ha tendit de manera general, a la desaparició dels jardins i a la substitució per pistes esportives, cimentades, diàfanes, teoritzant sobre les avantatges dels espais plans cimentats, com a espais més nets, més higiènics, que provoquen menys pols i brutícia en els centres, menys costos de manteniment... La pràctica de l'esport s'ha imposat de tal manera que no coexisteix amb les anteriors funcions del jardí, sinó que ho ha desplaçat o aniquilat, donant al joc una funció de rang inferior (Subirats & Tomé, 2007).

El joc

El joc és fonamental per al creixement i desenvolupament sà de les persones, i una eina educativa potent. El joc és manifestament rellevant com a metodologia d'aprenentatge, però sobretot com a estimulador del desenvolupament cognitiu, afectiu i social dels infants (Cols & Fernández, 2016).

El pati

El pati és l'escenari natural per desenvolupar algunes de les competències bàsiques que orienten el treball de l'escola i marquen les fites amb què aquesta està compromesa (autonomia i iniciativa personal, competència social i ciutadania). Jugant al pati, l'infant construeix la seva autoestima, aprèn a afrontar reptes, desenvolupar defenses contra la frustració, apreciar la diversitat de gènere, cultura..., també, aprenent continguts de les diferents àrees curriculars, diluint la diferència entre l'aula i el pati. És l'escenari més visible de l'escola, l'espai per a la celebració i la convivència (Cols & Fernández, 2016).

Una part important de l'educació dels infants transcorre al pati. Concretament, la càrrega d'hores lectives que tenen lloc al pati (trenta minuts diaris) suposa 525 hores durant tota l'educació primària (sense comptar les hores del migdia), més que les hores dedicades a la llengua i literatura catalanes (420 hores) o llengua estrangera (420 hores), igual que les dedicades a l'educació artística (525 hores) (Generalitat de Catalunya, 2007).

El pati de l'Escola Barnola

Des de fa anys la comunitat educativa de l'Escola Barnola ha tingut en compte les zones enjardinades, la varietat de paviments i la grandària de l'espai exterior. En aquesta mateixa línia des del curs 2013 formem part de la xarxa d'escoles per a la sostenibilitat, que té com a objectiu conscienciar a l'alumnat de la importància de l'estalvi, les bones pràctiques i el descobriment de l'entorn més proper.

Patis educadors

Les recerques internacionals coincideixen a remarcar que la morfologia dels patis té una gran importància, però no és definitiva ni definitiva del joc que s'hi realitzarà. Els aspectes més determinants dels patis són: mida i densitat dels patis, segregació de les pistes esportives, varietat de terres i zones, i elements clau per al joc (Marín et al., 2009). Aquestes mateixes recerques coincideixen a donar la màxima importància a l'actitud dels mestres sobre el valor del joc en l'educació i els aprenentatges (Marín et al., 2009).

L'educació al pati de l'escola Barnola

Des de fa 10 anys, la comunitat educativa de l'escola Barnola va pensar en l'hort i en altres intervencions com a eina per matisar i enriquir el joc lliure dels infants a l'espai exterior. A continuació es descriuen aquestes intervencions:

. SERCEMID DE JOCS

Consisteix en la dinamització i diversificació de la pràctica de jocs durant l'estona d'esbarjo dels dimecres. És durant aquests dies en què s'intervé propiciant activitats, quan aquestes es diversifiquen, s'enriqueixen, i sorgeix també més barreja entre sexes, etc. La paraula Sercemid vol dir Dimecres, escrit al revés.

. PRÉSTEC DE PATI

Posant a disposició de l'alumnat un servei de material lúdic que s'ofereix durant l'estona d'esbarjo per tal de diversificar els jocs que es practiquen. Per obtenir aquest material, cada alumne/a disposa d'un carnet de préstec de pati, d'aquesta manera es vetlla per la cura del material i per la responsabilitat. La gestió del servei és a càrrec de l'alumnat de 5è de Primària.

. AMICS DEL CIVISME

Personatges encarregats de vetllar per la següent normativa:

- Ha llençat les deixalles en un contenidor equivocat.
- Ha llençat les deixalles al terra o a l'exterior.
- Ha estat involucrat en una baralla.
- No ha retornat el material de préstec de pati.

L'alumnat de 4t curs són els encarregats de fer complir aquestes normes. L'incompliment d'aquestes suposa una sanció, documentada en un paper que s'entrega a cada tutor/a. Quan un/a alumne/a té 5 sancions se li assignen tasques (netejar o posar en ordre) com a curset de formació cívica.

. ESMORZARS CONJUNTS

Esmorzars conjunts amb el grup – classe a l'educació primària, tal i com es fa a l'educació infantil.

. PATI OBERT

L'alumnat de P5 juga 1 o 2 dies a la setmana al pati dels alumnes d'educació primària i 2 dies a la setmana, els cursos de P4 i P5 destinaran l'estona d'esbarjo al parc annex a l'escola.

Els espais del Barnola, horitzó 2020

En el projecte de direcció (2016-2020) es posa l'accent en els infants i en el seu aprenentatge, com a centre de tota acció educativa, reflexionant sobre els espais i els temps a l'escola.

Si l'objectiu és aconseguir una educació més integral, experimental, vivencial, treballant amb grups heterogenis (nivell, edat...) i horaris flexibles, cal replantejar els espais per adaptar-los a aquestes necessitats.

Per debatre entre la comunitat educativa

Cal també assegurar una reflexió que provoqui la reformulació de la missió del pati dins el projecte d'escola i per això volem reflexionar al voltant de:

- . Debat del paper del joc i dels patis en el currículum.
- . Debat entorn dels conceptes *d'espais interiors i exteriors d'aprenentatge*.
- . Debat entorn del sentit de les prohibicions al pati.
- . Debat en relació a la integració de les bicicletes en el recinte escolar.
- . Debat de com gestionar el sentit comú per crear espais que ofereixin l'educació del risc evitant els perills?

El pati d'infantil...

Els materials de manipulació i experimentació són molt indicats a l'etapa d'educació infantil perquè preparen la pre-escriptura que necessitaran a la primària (Esteban, Navarro, & Romera, 2013).

Els processos d'aprenentatge dels nens i nenes de tres a cinc anys tenen molt a veure amb el joc, amb ells mateixos, amb els altres, amb els materials i amb l'espai. Això comporta que cal oferir espais on els infants puguin interactuar directament amb els materials i romandre-hi el temps que els interessi. Sovint el seu fer està lligat a troballes inesperades que acaben orientant les seves accions, decisions i tries. En aquest cicle és essencial que hi hagi materials que propiciïn un contacte sensorial amb el món, amb matèries com l'aigua, la sorra, les plantes, els fruits..., i amb objectes a partir dels quals els infants puguin descobrir les seves particularitats alhora que inicien alguna recerca. Aquestes exploracions s'acompanyen d'accions com tocar, olorar, apilar, omplir, buidar, sospesar, arrossegar... Els infants són curiosos per naturalesa, són capaços d'observar i centrar l'atenció en aquestes accions i poden arribar a trobar la manera de descriure les coses per les seves qualitats (Esteban et al., 2013). S'ha de respectar el lloc de les coses i tenir un moment per endreçar, perquè també és un moment de joc i aprenentatge malgrat la majoria dels adults pensem que és un moment de trànsit. Perquè el nen aprengui a ser autònom hem de respectar el temps de recollir, netejar, vestir-se, etc (Malavasi, 2016).

El pati de primària...

En aquestes edats s'endinsen en el món dels animals i continua havent-hi molta presència de joc simbòlic, cada cop més diferit en l'espai, el valor de les relacions creix i es defineix amb nous vincles (Esteban et al., 2013).

És el moment en què apareix el joc de regles com a interès comú. La sorpresa i l'aventura prenen una dimensió espectacular que es trasllada fins i tot a la descoberta del món físic, alhora que es volen saber més coses sobre el món fantàstic (Esteban et al., 2013).

Per això cal oferir: desnivells com ara les rampes, elevacions suaus, esgraons, els turonets, el rocòdrom... ofereixen moltes possibilitats de moviment, de posar en joc les seves capacitats i equilibri. Zones toves d'herba combinades amb zones dures permeten l'arrossegament de bicicletes i carretons. Troncs i bancs distribuïts de forma provocadora ajuden a crear situacions col·lectives i individuals (són trens, cotxes...). Hamaques i gronxadors afavoreixen el balanceig. La caseta i la cuineta donen lloc al joc simbòlic, a reproduir, imitar, imaginar. La zona "chill out", la cabana i altres petits espais amagats i improvisats del jardí conviden al descans, al repòs, respecten la intimitat.

La sorra permet omplir, buidar, pastar, dibuixar, deixar rastres i petjades...

Aquests són alguns dels espais que mica en mica han passat a formar part del nostre espai exterior donant resposta a la necessitat de joc dels infants, a la seva autonomia, llibertat, a la capacitat de relacionar-se amb el medi natural...

Què volem...

Ara és el moment de crear una simbiosi entre arquitectura, pedagogia i altres disciplines per buscar espais millors, més adequats, que no vol dir espais ideals sinó espais capaços d'incloure la pròpia transformació perquè no existeix un espai, una pedagogia o un infant ideal, sinó una persona en relació amb la seva història, amb el seu temps i amb la seva cultura (Cols & Fernández, 2016).

Objectius del projecte

A continuació es detallen els objectius del projecte:

1. Potenciar les possibilitats pedagògiques que ofereix l'espai exterior de l'escola.
 - 1.1. Diversificar l'espai exterior de l'escola oferint alternatives lúdiques diverses a l'alumnat.
 - 1.2. Millorar les actuals instal·lacions, amb material nou, circuits psicomotrius, espais de trobada...
 - 1.3. Adaptar els equipaments i materials als infants en condicions de seguretat i manteniment adequat.
2. Desenvolupar un projecte pedagògic de l'espai exterior de l'escola que permeti enriquir-ne l'ús com a part de les activitats diàries d'aprenentatge observant i experimentant.
 - 2.1. Promoure la realització d'activitats al pati: explicació de contes, presentació d'un tema o d'un projecte, assaig de danses, cançons o representacions teatrals, expressió artística, observació de la natura, tutories...
 - 2.2. Reflexionar sobre el paper de l'adult en l'espai exterior: com i quan intervenir, resolució de conflictes...
3. Reforçar les relacions entre la comunitat educativa.
 - 3.1. Empoderar la comunitat educativa en l'elaboració del projecte (aportant materials, dissenyant, participant...) i regulant l'ús de les instal·lacions fora de l'horari escolar.

Criteris a tenir en compte

Per portar a terme el projecte tindrem en compte els següents criteris: funcionals (senzillesa), estètics (materials naturals), econòmics (pressupost ajustat, col·laboració de l'Ajuntament i AMPA), tècnics (compliment normatiu) i sostenibles (vegetació autòctona i mínim manteniment).

Participació

En definitiva, s'utilitza la transformació morfològica dels patis com a *excusa* per generar processos participatius de canvi en la comunitat educativa: alumnat, mestres, pares i mares i Ajuntament.

Temporització

En aquest projecte de renovació s'ha de fer a poc a poc amb coses petites, de l'objectiu més petit al més gran. Una bona opció és fer un feedback als pares documentant, ja sigui amb vídeos o imatges penjades a la web de l'escola. Calculem aproximadament una durada del projecte de 2 – 3 anys.

Ara és demà

El projecte és viu, per tant
és un projecte obert, de
present i de futur.

Normativa

La intenció del projecte és realitzar estructures poc complexes, per reduir al màxim els possibles riscos i es pugui fer un manteniment senzill que garanteixi un bon estat dels materials.

Els materials que utilitzarem seran sempre adequats per a l'ús dels infants. A més, al pati d'Infantil seguirem la normativa que estableix la Generalitat a l'article setè de l'Ordre d'11 de maig de 1983, que regula les condicions higienicosanitàries i de seguretat, de compliment obligat pels centres d'atenció assistencial per a infants de menys de sis anys (DOGC núm. 336, de 10.6.1983).

BIBLIOGRAFIA

Cols, C., & Fernández, P. (2016). Educación y comunidad (pp. 1–70).

Esteban, L., Navarro, M., & Romera, O. (2013). Repensar l'escola, els seus temps i els seus espais. *Perspectiva Escolar*, 20–28.

Farstad, A. (2005). La Natura: proveïdora d'espai. *Infància a Eu-Ro-Pa*, 16.

Generalitat de Catalunya. DECRET 142/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació primària. (2007).

Malavasi, L. (2016). *ENTRE EL DINS I EL FORA*.

Marín, I., Molins, C., Martínez, M., Hierro, E., Aragay, X., & Fundació Jaume Bofill. (2009). *Els patis de les escoles: espais d' oportunitats educatives*.

Subirats, M., & Tomé, A. (2007). *Balones Fuera. Reconstruir los espacios desde la coeducación*.